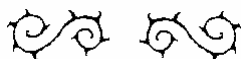

MÉSZÁROS ÁDÁM

**A TETTESSÉG – RÉSZESSÉG TANÁNAK ELMÉLETI
ÉS GYAKORLATI KÉRDÉSEI**

DOKTORI ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

BUDAPEST

2007

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

MÉSZÁROS ÁDÁM

**A TETTESSÉG – RÉSZESSÉG TANÁNAK ELMÉLETI
ÉS GYAKORLATI KÉRDÉSEI**

DOKTORI ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

TÉMAVEZETŐ

DR. FINSZTER GÉZA

EGYETEMI DOCENS

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM

ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR

BUDAPEST

2007

1. A KUTATÁSI FELADAT ÖSSZEFOGLALÁSA

A bűncselekmény elkövetőivel kapcsolatos monografikus feldolgozás a XIX. század végén Wlassics Gyula [Wlassics (1885), illetve (1893)], majd a múlt század közepén Losonczy István [Losonczy (1961), illetve (1966)] tollából látott napvilágot. Az elmúlt időszakban az elkövetőkkel – akár csak a büntetőjog számos más kérdésével – kapcsolatban több tanulmány, tudományos cikk született. Ezek leginkább a közvetett tettesség kérdéskörét, szabályozásának törvényi lehetőségét, illetőleg a szabályozás mikéntjét érintették [Lőrinczy (1981), Sántha (2000), Szomora (2002)]. A tettesség – részesség tanát feldolgozó összegző munka azonban 1966-óta nem látott napvilágot.

A bűncselekmény elkövetőivel kapcsolatos kérdések szinte minden korban élénken foglalkoztatták a büntetőjog művelőit. Amíg a bűncselekmény egyetlen elkövető tevékenységének eredménye, addig nem adódik különösebb probléma. Amint azonban a deliktum létrehozásában több személy vesz részt, számos dilemma merül fel. Így annak meghatározása, hogy melyiküknek mekkora szerepe volt a bűncselekmény létrejöttében, ehhez képest melyikük tekinthető tettesnek (bűnszerzőnek) avagy részesnek (segédnek). Évszázadokon keresztül rengeteg elméleti küzdelem, vita formálta a büntetőjog-tudomány e csekélynek semmiképp sem nevezhető területét. Mindazonáltal napjainkban sem fér kétség annak a már axióma szintű megállapítás igazságához, hogy az elkövetőkkel kapcsolatos elméletek kérdése a büntetőjog legtövisesebb ágainak egyike [Chauveau – Hélie (1887)].

A tettesség – részesség törvényi szabályait a XIX. századi büntető törvénykönyvek előkészítése óta mind a külföldi országokban, mind hazánkban számos elméleti álláspont ütköztetése alakította. A sok törekvés ellenére azonban mindig merültek fel olyan problematikus területek, amelyek megoldásra vártak. Nincs ez másként a XXI. század hajnalán sem, amikor a büntetőjog két sarkalatos elve, a törvényesség és az igazságosság az elkövetők törvényi szabályozásának átgondolását követeli. A tanulmány azt az űrt igyekszik betölteni, ami az elkövetők hatályos szabályozásának rendszerezett összefoglalásából adódik. Mindemelllett föltárja az elkövetőkre vonatkozó hatályos rendelkezésekből adódó problémákat is, így próbálva felhívni a figyelmet a megoldásra váró feladatokra.

A tanulmányban a vizsgálat keretét nyújtó jogelméleti és bűncselekménytani alapvetések lefektetése után (I. rész) a törvény által ismert és szabályozott elkövetői alakzatok

de lege lata érvényesülő szabályait tekintem át (II. rész). Ez a (tulajdonképpen általános) rész az elméleti igényű rendszerezésen kívül számos gyakorlati problémára is megoldást kíván nyújtani. A hangsúly e tekintetben a részesség jellemzőire és problematikus kérdéseire helyeződik, tekintve hogy ez utóbbi elkövetői körrel kapcsolatban alapvetően több probléma merül fel. A dolgozat különös része (III. rész) arra hivatott, hogy feltárja a büntetőjog-elméletben (tudományban) és a joggyakorlatban felmerülő problematikus területeket, illetve hogy megkíséreljen elvi igényű iránymutatásokkal kiutat mutatni az elkövetőkkel kapcsolatos útvesztőkből. A feltárássra került problémák egy része főként elméleti jellegű, azonban adott esetben gyakorlati relevanciával is bírhat. Ilyen témakör például a részesség járulékoságának, illetve ezzel összefüggésben a közvetett részességnek a kérdése, az *actio libera in causa* vagy az ún. *agent provocateur* cselekményének a megítélése, illetőleg az ún. személyes tulajdonságok tana. A felvetett problémák másik részére gyakorlati nehézségek hívták fel a figyelmet, így például az ún. szoros értelemben vett vegyes bűnösségű bűncselekményekben való társtettesi, illetve részesi közreműködés lehetőségére, avagy a közvetett tettességgel kapcsolatos gyakorlati kérdésekre. Ennek megfelelően a különös rész eredményei a gyakorló jogászok számára sem lehetnek haszontalanok.

Az elméleti alapok, a hatályos szabályozás bemutatása és az egyes problematikus területek felfedése után a tanulmány egy szabályozási koncepció bemutatásával zárul (IV. rész), amely a Büntető Törvénykönyv jelenleg folyó kodifikációs munkálatai során is segítségül szolgálhat a jogalkotó számára.

2. AZ ALKALMAZOTT MÓDSZEREK

A tanulmány alapvetően egyfajta rendszerszemlélet érvényesít, arra való tekintettel, hogy minden állítás érvényessége csak egy adott rendszeren belül állhatja meg kétséget kizáróan a helyét. Ebből következően valamely tétel (állítás) megkérdőjelezése csak az alapul szolgáló rendszeren belüli esetleges ellentmondások feltárásával lehetséges. A dolgozat keretét egyrészt egy jogelméleti (jogfilozófiai), másrészt egy bűncselekménytani (bűncselekmény-fogalmi) rendszer határozza meg.

A kutatás alapjául szolgáló forrásokat illetően azok döntően primer jellegét kell kiemelni, viszonylag kevés esetben volt szükség az eredeti gondolatok más általi

interpretációjára támaszkodni. Ennek hangsúlyozása azért bír jelentőséggel, mert a dolgozat forrásai – tekintettel arra, hogy az utóbbi 40 évben átfogó mű e témakörben nem született – nagyrészt a XIX. század végi – XX. század eleji büntetőjogi tankönyvek, tanulmányok köréből kerültek ki. Ennek során feldolgozásra kerültek a XIX. századi francia [Chauveau Adolphe – Faustin Hélie: Théorie du Code pénal (1887)] és olasz [Francesco Carrara: A büntető jogtudomány programja (1878)] irodalom legjelentősebb alkotásai is. A „régí források” alapul vétele mindazonáltal nem érinti a dolgozat modern szemléletét. Az elkövetők törvényi és a jogtudományban, joggyakorlatban ismert szabályai közt sok átfedés található a XIX. század végi – XXI. század eleji büntető törvénykönyvek tekintetében. Így a felbujtás mindig a bűncselekmény elkövetésére való rábírásban nyert megfogalmazást, s a rábírás értelmezése is gyakorlatilag változatlan. A közvetett tettesség lényege is éppúgy ismert volt a múlt században, ahogy manapság. Természetesen mindez nem jelenti azt, hogy figyelmen kívül maradtak volna az utóbbi évek, évtizedek során végbement társadalmi és jogpolitikai változások.

A kutatás módszertanának ismertetése során végül a két alkalmazott módszerre szükséges röviden utalni. A vizsgálódás eredményei egyrészt az ún. *fogalomelemző* módszer alkalmazásának, másrészt az ellentétes nézetek ütköztetéséből nyert *dedukció* segítségével kristályosodtak ki.

3. A KUTATÁS EREDMÉNYEI, HASZNOSÍTÁSI LEHETŐSÉGEI

3.1. JOGELMÉLETI KERETEK

A jogelméleti kereteket illetően a tanulmány alapját a (büntető)jog eredetének és érvényességének meghatározása kapcsán, a természetjogi és jogpozitivisták eszmerendszerek áttekintését követően egyfajta közvetítő álláspont képezi. A *jogállamiság* eszméjével összhangban megkövetelhető a mindenki számára hozzáférhető, világos, állam alkotta jogszabályok követelménye (v. ö. jogbiztonság, illetve nullum crimen sine lege scripta elve). Nem lehet azonban eltekinteni a jogállamiság materiális értelemben vett jelentésétől sem. Ennek megfelelően a (büntető)jog fogalmában helyet kell kapnia különböző

értékszempontoknak, amelyek, ha nem is önállóan, de együttesen befolyásolhatják a jogszabály érvényességét. Ilyen értékszempontok a szabadság (mint akarat-, és cselekvési szabadság), az erkölcs és az igazságosság. Ezek a kategóriák adott esetben – az elkövető előnyét szolgáló – az alkotott jog fölé kerülhetnek, nevezetesen az ún. törvény feletti jogellenességet és bűnösséget kizáró okok esetén (lásd például a jogellenességet kizáró kötelesség-összeütközést vagy a bűnösséget kizáró elvárhatóság hiányát). Az elkövető hátrányára szolgáló, a jog érvényességét érintő érték kategóriák közül az objektív igazságtalanság emelendő ki, amely ebben a kivételes és szűk helyzetben alkalmas lehet a pozitív jog érvényességének a megkérdőjelezésére (v. ö. G. Radbruch formulája, 1946). A tanulmány végül arra az álláspontra helyezkedik, hogy abban az esetben, ha az igazságosság megkövetelné egy jelenség büntetőjogi megítélését, azonban arra nincs tételes jogi rendelkezés, törvényesen nem lehet az elkövető terhére bírói vagy szokásjogot „alkotni”. Ennek megfelelően törvényességi szempontból aggályosnak tekinthető a közvetett tettesség konstrukciójának gyakorlati alkalmazása.

3.2. BŰNCSELEKMÉNYTANI KERETEK

A fentebb hivatkozott rendszerszemlélet alapját a tanulmány keretei között a bűncselekmény fogalmának meghatározása jelenti. A dolgozat alapjául szolgáló bűncselekmény-fogalmat a két szembenálló kontinentális jogrendszer fogalmi modelljének áttekintése során határoztam meg. A fogalomalkotás során figyelembe kellett venni annak univerzális jellegét, azaz olyan definíció alkotására törekedtem, amely nem ellentétes a *de lege lata* törvényi bűncselekmény-fogalommal, de a törvényi fogalom formálissá válása esetén is tartalmazza a legfontosabb fogalmi elemeket. Hangsúlyt helyeztem továbbá arra, hogy a fogalomban az objektív és szubjektív elemek egyértelműen elválasztásra kerüljenek, végül hogy minden szükséges elem helyet kapjon a definícióban, azonban csupán egyetlen helyen.

A dolgozatban ennek megfelelően elkülöníttem a bűncselekmény és a büntetendő cselekmény fogalmát. *Bűncselekmény* alatt a tanulmány keretei között azt, az elkövetése előtt a törvény által büntetni rendelt cselekményt (büntetendő cselekmény) értem, amelynek az elkövetője bűnös. A bűncselekmény tehát magában foglalja a büntetendő cselekményt, azonban több annál. A *büntetendő cselekmény* elemeiként az objektív (redukált) tényállásszerűséget (illetve diszpozíciószerűséget) és a (büntető)jogellenességet határoztam

meg. A szándékosság/gondatlanság ismerve ezzel összhangban csupán elkövető bűnössége körében nyert elhelyezést. Az *elkövető bűnössége* komplex fogalomként szerepel a rendszerben, s az elkövetők büntetendő cselekménye miatti, anyagi jogi felelősségéhez szükséges szubjektív ismerveit foglalja magában.

3.3. AZ ELKÖVETŐK FOGALMÁNAK MEGHATÁROZÁSA

Külön kérdést szentel a tanulmány az elkövetők fogalmának meghatározására. Ennek során alapvetően az általános tettes- és részesfogalmak definiálása bír jelentőséggel. A további elemzés érdekében ugyanis szükség van a tettesség és a részesség általános fogalmának olyan meghatározására, amely a mai magyar büntetőjogban érvényesíthető. A fogalomalkotás tekintetében az a szempont bír jelentőséggel, hogy e fogalmakban szerepelnie kell az adott elkövetői alakzat fajai közös jellemzőinek, illetve ami e fogalomban szerepel, annak maradéktalanul érvényesnek kell lennie minden törvényileg ismert alakzatára. Mindezek következtében a *tettesség általános fogalma* szerint tettesek azok, akik fogalmilag bűncselekményt követnek el oly módon, hogy annak törvényi tényállásának elemei közé tartozó cselekményt valósítanak meg, és rendelkeznek a tettességhez szükséges ismervekkkel (objektív tényállásszerűség). Az *általános részesfogalom* értelmében részesek azok, akik egy szándékos bűncselekmény elkövetésében úgy vesznek részt szándékosan és járulékos módon, hogy nem valósítanak meg a bűncselekmény objektív tényállási elemei közé illő cselekményt. Más megfogalmazásban: a részesség valamely személy járulékos jellegű, törvényi tényálláson kívüli (azaz diszpozíció-szerű) és szándékos közreműködése egy szándékos bűncselekmény elkövetésében.

Mindezekből következően rá kell mutatni arra, hogy a magyar büntetőjogban létezik olyan elkövetői kör, amely nem vonható sem a tettesség, sem a részesség alá. Ilyen az előkészület elkövetője, aki nem tekinthető sem tettesnek (tényálláson kívül működik közre), sem részesnek (a részesség kellékeinek hiánya miatt). Szintén kívül esnek az általános tettes és részesfogalmon azok, akik bár tényállásszerű vagy diszpozíció-szerű magatartást fejtenek ki, azonban fogalmilag nem követnek el bűncselekményt (így például a gyermekkorú vagy beszámítási képességgel nem rendelkező elkövető), illetve az ún. agent provocateur, aki bizonyos dogmatikai probléma miatt nem tekinthető sem részesnek, sem társtettesnek. Ezek a személyek elkövetőknek tekinthetők, de nem vonhatók sem a tettesség, sem a részesség

fogalma alá. Azaz, az elkövető kifejezés tágabb kategória, és már a büntetendő cselekmények megvalósítóit is felöleli.

3.4. AZ IN DUBIO MITIUS ELVE

A büntetőjogban számos olyan terület létezik, amely megoldására a pozitíve alkotott jogszabályi rendelkezések nem adnak megfelelő iránymutatást. A jogalkalmazónak azonban megoldást kell találnia a teljeskörűen nem rendezett viszonyok elbírálására is, illetve választania kell az adott esetben ellentmondónak tűnő szabályok között. Erre nyújt megoldást az in dubio mitius elve. Az alapelv voltaképp az igazságosság kategóriájával áll kapcsolatban. Az igazságosság és a jogbiztonság kapcsolatával összefüggésben az állapítható meg, hogy az elkövető javára érvényesíthetők ún. törvény feletti felelősséget kizáró okok. Az elkövető felelősségét azonban nem alapozhatja meg az igazságosság által megkövetelt igény, amennyiben arra nincs tételes jogi rendelkezés. Az igazságosság szerepe végül ott jöhet tekintetbe, ha egy adott jelenségre vonatkozik pozitíve alkotott jogszabályi rendelkezés, az azonban nem egyértelmű, illetőleg amennyiben egy adott jelenség megítélésére több, de eredményét tekintve eltérő jogszabályi rendelkezés vonatkozik. Az in dubio mitius elve ezekben az esetekben, lényegében az igazságosság talajára helyezkedve hivatott az elkövető előnyére szolgáló értelmezést és választást biztosítani. Ez az elv tehát arra az esetre vonatkozik, amikor sérül a nullum crimen sine lege certa elve, és lényegét tekintve a jogszabályi bizonytalanság esetén az elkövetőre kedvezőbb értelmezés követelményét, illetőleg az elkövetőre hátrányosabb értelmezés tilalmát fogalmazza meg.

3.5. A SZEMÉLYES TULAJDONSÁGOK KÉRDÉSE

A személyes tulajdonságok tana egyike a büntető anyagi jog legproblematikusabb területeinek. E kérdéskör arra vonatkozik, hogy a bűncselekménnyel érintett személyek (passzív alany, tettes, részes) egyikét jellemző tulajdonság vagy körülmény hatással van-e, és ha igen, mennyiben az extráneos elkövetők büntetőjogi felelősségére. Személyes tulajdonság

vagy körülmény alatt az ember személyében rejlő, attól elválaszthatatlan tulajdonságait, illetve más személyekhez vagy dolgokhoz való viszonyát értem.

Az 1978. évi IV. törvényt megelőzően minden büntető törvény tartalmazott rendelkezést a személyes tulajdonságokért való felelősség rendezésére. Ennek ellenére nem állítható, hogy valaha is teljes egyetértés uralkodott volna e körülmények hatását tekintve. Ezt jelzi az a tény is, hogy a XX. század elejének talán legnevesebb büntetőjogásza, *Angyal Pál* külön vonta vizsgálat alá az egyes személyes tulajdonságok oszthatóságának kérdését [*Angyal (1902)*]. A hatályos Büntető Törvénykönyv mellőzte a személyes körülményekért való felelősségre vonatkozó rendelkezés átvételét, és napjaink büntetőjogászaik közül is csupán *Földvári József* jegyez meg annyit ezzel kapcsolatban, hogy a törvényben értékelt minden minősítő vagy privilegizáló körülmény csak annak az elkövetőnek a cselekményét minősíti, akinél fennáll [*Földvári (2002)*]. Mindezek következtében válik szükségessé a személyes tulajdonságok tanának a behatóbb vizsgálata. Ennek során ugyan támaszkodni lehet bizonyos büntetőjogi alapelvekre (mint az egyéni bűnösségen alapuló felelősség elve, az egyéni tettfelelősség elve, végül a fentebb hivatkozott *in dubio mitius* elve), azonban korrekt vizsgálatot csak annak mentén lehet végezni, hogy az adott körülmény a bűncselekménnyel érintett személyek melyikéhez tapad (passzív alany, tettes vagy részes), milyen az adott körülmény tényállási szintje (az alapeset eleme, avagy minősítő/privilegizáló körülmény), végül milyen a körülmény jogi természete (jogellenességet, illetve bűnösséget kizáró ok, avagy másodlagos büntethetőségi akadály).

A *passzív alanyhoz* kapcsolódó személyes körülményeket tekintve az állapítható meg, hogy amennyiben ez alaptényállási elem (mint például a megrontás 201. § (1) bekezdésének I. fordulata esetén), akkor e nélkül a körülmény nélkül az adott bűncselekmény nem valósul meg, azaz a passzív alany személyes tulajdonsága egyaránt érinti a tettes és a részes felelősségét. Amennyiben a passzív alany személyes tulajdonsága minősítő körülményt képez, akkor a bűncselekmény elkövetői részéről az emiatti felelőssé váláshoz az szükséges, hogy szándékuk átfogja e minősítő körülmény megvalósulását.

A *tetteshez* fűződő személyes tulajdonságok tekintetében alapvetően azt lehet megállapítani, hogy az csak annak a büntetőjogi felelősségét érinti, akinél fennáll. Az egyedüli kivételt itt az ún. *sajátképi különös bűncselekmények* jelentik, ahol a személyes körülmény nélkül nem valósul meg bűncselekmény. Ebben az esetben a tettes személyes tulajdonságának fennállása alapozza meg a részes felelősségét (lásd például a vérfertőzés esetét).

A *delictum propriumban való társtettség* kérdésében abból kiindulva, hogy ez az elkövetői alakzat is az általános tettesfogalom hatálya alatt áll, arra a megoldásra jutottam, hogy a különös bűncselekmény társtettese is csak az lehet, aki rendelkezik a tettességhez szükséges személyes kvalifikáltsággal. Ebből következően az egyik tettes személyes tulajdonsága nem alapozza meg a másik elkövető felelősségét a különös bűncselekményben. Abban a kérdésben pedig, hogy az az elkövető, aki a különös bűncselekmény elkövetési magatartását a személyes kvalifikáltsággal rendelkező társával együtt kifejti, de ő maga nem rendelkezik a tettességhez szükséges személyes ismérvvvel, a *delictum proprium* bűnsegédjének, avagy a megfelelő közönséges bűncselekmény önálló tettesének minősül-e, a bűnsegély lényegének, a jogi tárgyak vizsgálatának áttekintése során, és a korábban ismertetett *in dubio mitius* elvének alapul vételével az utóbbi álláspontra helyezkedtem. Ezzel összhangban azt a részt, aki a *delictum propriumban* csupán tényálláson kívül működik közre, a jogi tárgyak vizsgálata, a részesség járulékosága, az igazságosság követelménye és bizonyos logikai szükségszerűség nyomán szintén a közönséges bűncselekmény miatt tartom büntetőjogi felelősséggel tartozónak.

A *részeshöz* fűződő személyes tulajdonságok hatásával kapcsolatban alapvetően a részesség járulékoságának szabályából indultam ki. A részes felelőssége egy tettesi alapcselekmény megvalósulását feltételezi, amely egyszersmind szándékos bűncselekményt képez. A részes felelőssége nem a tettes személyéhez, hanem a tettesi alapcselekményhez kapcsolódik. Ez is indokolja azt, hogy a tettes személyéhez kapcsolódó személyes körülmény nem érinti a részes felelősségét (kivéve ha a tettes személyes körülménye alapozza meg a tettesi cselekmény büntetendőségét, nevezetesen a sajátképi különös bűncselekmények esetén). Végeredményben arra a következtetésre jutottam, hogy a részes személyes tulajdonsága nem érintheti a tettes felelősségét, azonban magának a részesnek a felelősségét igen.

E fejezet végső konklúziója az, hogy az elkövetők egyikét jellemző, a bűncselekmény fogalmi szintű megvalósulását, a cselekmény mikénti minősülését befolyásoló, illetve az elkövető büntetendőségét érintő személyes tulajdonság vagy körülmény csak annál az elkövetőnél vehető figyelembe, akinél fennáll. Kivételt ez alól az alapeseti sajátképi különös bűncselekmények jelentenek, ahol a részesek az őket jellemző személyes körülmény hiányában is felelősek a tettesi bűncselekményért.

3.6. A RÉSZESSÉG JÁRULÉKOSSÁGA

A modern magyar büntetőjogban általánosan elfogadottnak tekinthető, hogy a részesség járulékos felelősségi forma. Járulékoság alatt az egyedüli tettességen kívüli elkövetői alakzatok (ehelyütt az előkészület elkövetője figyelmen kívül marad) azon sajátosságát kell érteni, hogy nem keletkeztetnek önálló büntetőjogi felelősséget, hanem fennállásukhoz megfelelő alapcselekmény szükséges. Ilyen értelemben járulékos elkövetői alakzat a felbujtás, a bűnsegély és a társtettség. A részesség és a társtettség járulékosága között a különbség abban ragadható meg, hogy míg a felbujtó vagy bűnsegéd *részesi* felelőssége (felelősségének fennállása) alá van vetve a tettesi alapcselekménynek, addig a társtettes *tettesi* felelőssége (lévén a társtettes is alapvetően tettes) független a másik elkövető tettesi alapcselekményétől, mivel ez utóbbi megfelelő tettesi alapcselekménye hiányában is (ha például gyermekkorú vagy beszámítási képességgel nem rendelkező) tettesként (önálló tettesként) tartozik felelősséggel. Azaz, amíg a társtettes cselekményének büntetendősége független a többi társtettesétől, addig a részesek a cselekményük büntetendőségét a tettesi alapcselekménytől nyerik.

A magyar (és a német) jogrendszerben a részesség járulékoságának tipizálásával kapcsolatban alapvetően a *Max Ernst Mayer* által kidolgozott szisztémát szokásos alapul venni. Eszerint a részesség járulékoságát alapvetően négyfajta képlettel lehet leírni. Az ún. *minimális* járulékoság elve a tettesi alapcselekmény kapcsán csupán annak tényállásszerűségét követeli meg, a *limitált* a tényállásszerűségeen túl a jogellenességet is, a *teljes* ezeken felül a bűnösséget is, végül az ún. *hiperjárulékoság* elve szerint a tettesi cselekmény minősítése kihat a részesre. Ez a fajta tipizálási rendszer kétségen kívül egyszerűnek tűnik. Azonban arra való tekintettel, hogy a tényállásszerűség és a bűnösség tartalmilag az egyes rendszerekben mást és mást jelenthet, továbbá hogy nem állítható, hogy akár egy adott büntetőjogi iskola is csupán egyfajta járulékosági szabályt érvényesítene, végül, hogy létezik olyan járulékosági szisztéma, amely a mayeri kategóriák alá nem illeszthető be, a részesség járulékoságának a vizsgálatakor e tipizálási modelltől eltekintek, ehelyett a részesség járulékoságának alsó és felső korlátját vélem szükségesnek meghatározni.

A részesség járulékoságának *alsó korlátja* azokat az ismérveket jelenti, amelyeknek kétségen kívül meg kell valósulni a részesség fennállásához. Ezek közül az első a *megfelelő alapcselekmény* meghatározása. Ezzel kapcsolatban azt kell kiemelni, hogy a részesi

alakzatok *közvetlenül* járulhatnak egy tettesi, de adott esetben egy részesi alapcselekményhez is, ez utóbbi esetben viszont *közvetve* tettesi alapcselekményhez kell kapcsolódniuk. A közvetett részesség esetében is a tettesi alapcselekmény teszi büntetendővé a közvetett részesi láncolatot. Ehhez a kérdéskörhöz kapcsolódik az a korábban már ismertetett tétel, hogy a részesség megfelelő *alapcselekményhez*, és nem *személyhez* járul. Az alapcselekménnyel kapcsolatban további két követelmény támasztható. Egyrészt annak *szándékos bűncselekménynek* kell minősülnie, másrészt ezen alapcselekményt a tettesnek legalább *kísérleti szakig* kell juttatnia. Az előkészületi cselekményhez azonban nem járulhat részesi alakzat, az ilyen jellegű magatartást szintén az előkészület körében kell megítélni. Mindezekből következően a részesi felelősség a *büntetendőséget* tekintve *járolékos* felelősségi forma.

A részesség járulékoságának *felső korlátja* arra vonatkozik, ami fölötti követelmény vagy következmény kívül esik a részesi felelősségen. Ezzel kapcsolatban az állapítható meg, hogy nem érinti a részes felelősséget sem a *tettes eltérése* (azaz amikor a tettes nem a részes által szándékoltt módon követi el a bűncselekményt, s így voltaképp másik bűncselekményt követ el, ez azonban nem súlyosabb a részes által szándékoltnál), sem a *tettes túllépése*. A *személyes tulajdonságok* vizsgálata során azt állapítottuk meg, hogy a részes nem tartozik felelősséggel a tettes személyes körülményeiért, kivéve az alapeseti sajátképi bűncselekmények körét. Ezen túl a *tettes tényleges büntethetősége* sem feltétele a részesség megvalósulásának. Mindebből az következik, hogy abból, hogy a részes a cselekménye büntetendőséget a tettesi alapcselekménytől nyeri, nem következik az, hogy szükségképpen a tettesi cselekmény határozná meg a részesi cselekmény minősítését. Nincs akadálya tehát annak, hogy a részes felelőssége a szándékának terjedelme, vagy a saját személyéhez kapcsolódó személyes tulajdonság hatására a tettesétől eltérően alakuljon. Amíg tehát a részesség objektíve, azaz a büntetendőséget tekintve járulékos, addig *szubjektíve*, azaz a felelősség mértékét vagy szintjét tekintve *önálló felelősségi forma*. Az előbb említett szubjektív ismérvek kívül maradnak a járulékoság szabályán vagy követelményén.

3.7. ELKÖVETŐI ALAKZATOK ÉS GONDATLAN BŰNCSELEKMÉNYEK

A társtettség és a felbujtás, bűnsegély alapvetően kettősen szándékos elkövetői alakzatok. Ennek ellenére érdemes vizsgálat alá vonni a gondatlan bűncselekményekkel

kapcsolatos viszonyukat. Erre egyrészt kifejezetten gyakorlati, másrészt elméleti tisztázásra szoruló esetek hívják fel a figyelmet. Az ide tartozó három esetkör (a vegyes bűnösségű bűncselekmények, az ún. *actio libera is causa* esete, végül az ún. *agent provocateur* büntetőjogi felelőssége) közül a következőkben a legfontosabbra, a vegyes bűnösségű bűncselekményekre térek ki röviden.

Vegyes bűnösségről alapvetően akkor beszélünk, ha egy adott bűncselekmény vonatkozásában a tényállási elemek egy részére az elkövető szándékossága, más részére a gondatlansága terjed ki. A vegyes bűnösségű bűncselekmények között vannak olyanok, amelyek *potenciálisan* elkövethetők vegyes bűnösséggel is, illetve amelyek bűncselekménytanilag szükségképpen csak vegyes bűnösséggel követhetők el (*szoros értelemben vett vegyes bűnösségű bűncselekmények*).

Általános tételnek tekinthető, hogy amennyiben a vegyes bűnösség az *alaptényállás* tekintetében jelentkezik, a bűncselekmény gondatlannak minősül. Így ilyen esetben kizárt a társtettség és a részesség fennállása. Azokban az esetekben, amikor az alapeset tekintetében valósul meg a vegyes bűnösség, nevezetesen ha az elkövetési magatartásra az elkövető szándéka, míg az eredményre a gondatlansága terjed ki, ontológiailag elképzelhető más személy közreműködése. Jogilag azonban *de lege lata* nincs lehetőség annak a felelősségre vonására, aki az ilyen típusú vegyes bűnösségű bűncselekmény szándékos részéhez kapcsolódik, és az eredmény tekintetében gondatlansága is megállapítható. Például ha a személygépkocsi utasa arra bírja rá a sofőrt, hogy a piros lámpa ellenére hajtson át a kereszteződésen, aki ezáltal közúti balesetet okoz. A bűncselekményben való közreműködés okozati összefüggésére és az elkövetési magatartásra való szándékos rábírásra tekintettel igazságosnak tűnne annak a büntetőjogi felelősségre vonása, akinek az eredmény okozásában jelentős szerepe van.

Ha a vegyes bűnösség a minősítő körülmények tekintetében jelentkezik (azaz ha az alaptényállásra az elkövető szándéka, a minősítő eredményre pedig a gondatlansága terjed ki), eltérően a Legfelsőbb Bíróság gyakorlatától, nem tarom megállapíthatónak sem a társtettséget, sem a részesi közreműködést. Ez utóbbi elkövetők felelőségének alapját nem igazolhatja az, hogy a tettesek és részeseik *elkövetők*, és hogy a Btk. 15.§-a ilyen esetben az *elkövetőt* terhelő súlyosabb jogkövetkezményt a gondatlanságtól teszi függővé. Mindkét hivatkozott elkövetői alakzat *de lege lata* csak szándékosan, és csak szándékos bűncselekményben valósulhat meg. A minősítő eredményt tartalmazó vegyes bűnösségű bűncselekmények pedig *bűncselekménytanilag* nem tekinthetők szándékos bűncselekménynek. Kétségbevonhatatlan annak az igénynek a jogossága, és az igazságosság

is azt követeli, hogy aki a súlyosabb eredmény előidézésében közreműködik, aki adott esetben a bűncselekmény „elindítója”, és a súlyosabb eredmény bekövetkezésének a lehetőségét a tudata átfogja, az is felelősséggel tartozzon ezen súlyosabb eredményért. Az alapul szolgáló törvényi rendelkezést azonban nem pótolhatja az igény megalapozottsága. Mindezek következtében de lege ferenda jogszabályi rendelkezésnek kellene biztosítani a társtettes és a részes büntetőjogi felelősségre-vonásának a lehetőségét az ilyen esetben.

3.8. KÖZVETETT TETTESSÉG - KÉRDŐJELEKKEL

A közvetett tettesség – akárcsak más jogrendszerekben – a magyar büntetőjogban is ismert és alkalmazott elkövetői kategória. Ezen elkövetői alakzat azonban korántsem problémamentes, sem a fogalmát, sem a jellemzőit, sem a törvényi alapját illetően. *Törvényi alapját tekintve* azért aggályos, mert a tettesség Btk-beli fogalma valójában nem illik a közvetett tettesre, lévén a tettesség lényege a törvényi tényállás megvalósításán van, a közvetett tettes viszont alapvetően tényálláson kívüli magatartással működik közre a felhasznált személy büntetendő cselekményében (kivételesen bűncselekményében). *Elméletileg* is aggályos tettesnek tekinteni, mivel a közvetett tettesnél nem feltétlenül megkövetelt, hogy adott esetben rendelkezzen a tettességhez szükséges személyes kvalifikáltsággal. Mindebből az következik, hogy a közvetett tettes valójában nem tekinthető tettesnek, helyesebbnek tűnik ún. *közvetett elkövetőnek* tekinteni (ez nem érinti a közvetett felbujtói és közvetett bűnsegédi kört, lévén ezek nevesíthetőek). A közvetett elkövető (közvetett tettes) *fogalmának meghatározása* sem problémamentes, alapvetően azt a személyt értjük alatta, aki a bűncselekmény elkövetésére más személyt, lényegileg mint eszközt használ fel. Többen a fogalom elemének tekintik azt, hogy a felhasznált személy eleve nem, illetőleg az adott bűncselekmény vonatkozásában nem tartozhat büntetőjogi felelősséggel. Ennek elismerése azonban joghézagot eredményezne (így például ha a felhasznált személy tévedését gondatlanság okozza, és a gondatlan elkövetést a törvény büntetni rendeli). A tanulmányban a minden esetet felölelő fogalom alkotása helyett a közvetett elkövetővel, illetve a felhasznált személlyel szemben támasztott követelményeket, jellemzőket határoztam meg.

A közvetett elkövetővel szembeni objektív követelmények és jellemzők egyrészt, hogy cselekménye nem lehet tényállásszerű, másrészt hogy amellet, hogy cselekménye alapvetően büntetendő cselekményre való rábírásban nyilvánul meg, nem zárható ki a bűnsegélyszerű

elkövetési magatartás sem. Ezen túl nem zárható ki a mulasztásos közvetett tettesség sem, ez utóbbi esetben viszont csak akkor valósul meg ez az elkövetői alakzat, ha az eredmény vagy cselekmény megakadályozása tekintetében fennálló speciális jogi kötelezettséggel rendelkező elkövetőnek saját érdeke is fűződik a büntetendő cselekmény elkövetéshez. Ez az eszközként való felhasználás követelményéből fakad. *Szubjektív követelményként* az határozható meg, hogy a felhasznált személy által megvalósított büntetendő cselekmény lefolyását a „közvetett tettes” szándéka uralja és határozza meg. Végül az emelendő ki, hogy mivel nem lehet a közvetett elkövetőt tettesnek tekinteni, nem is kell megkövetelni azt, hogy adott esetben rendelkezzen a tettességhez szükséges személyes kvalifikáltsággal. Az azonban szükséges, hogy vagy ő, vagy a felhasznált személy rendelkezzen ezzel.

A felhasznált személlyel szembeni alapvető objektív követelmény, hogy egy büntetendő cselekmény törvényi tényállásának objektív elemei közé tartozó cselekményt, illetőleg az előkészület keretébe illő objektíve diszpozíciószerű cselekményt valósítson meg. Ebből következik ezen elkövetői alakzat azon sajátossága, hogy a cselekmény stádiumtani megítélése a felhasznált személy cselekményéhez igazodik. *Szubjektív követelményként* minimálisan az kívánható meg, hogy a felhasznált személy akarati képességgel rendelkezzen, azaz hogy közte és a magatartása között bizonyos minimális szubjektív alapú kapocs álljon fenn. Végül, amennyiben a felhasznált személy gondatlan bűncselekményt valósít meg, ebben is kell lennie bizonyos szándékos cselekményrésznek (vegyes bűnösségű bűncselekmény). A tisztán gondatlan bűncselekményben ugyanis ontológiailag kizárt a más általi közreműködés.

3.9. A KUTATÁS EREDMÉNYEINEK HASZNOSÍTÁSI LEHETŐSÉGEI

A tanulmány elkészítésével tulajdonképpen három célt tűztem magam elé, amennyiben ezeket sikerült elérni, a kutatás eredményeinek hasznosítási lehetőségei is három irányban határozhatóak meg.

Mint a kutatási feladat összefoglalása kapcsán utaltam rá, a tettesség – részesség tanának kérdéseivel foglalkozó összefoglaló munka legutóbb majd fél évszázada született. Azóta egyrészt törvényi, másrészt társadalmi változások is végbementek, továbbá több aktuális kérdés is felmerült. A dolgozatban alapvetően az elkövetőkkel kapcsolatos problémakör rendszerezett elméleti feldolgozására törekedtem. Ennek eredményeképpen a tanulmány *a jogi oktatásban* is hasznosítható lehet.

A dolgozatban érintett számos kérdésre gyakorlati problémák hívták fel a figyelmet. Ezeken a felmerült problematikus területeken elméletileg megalapozott iránymutatást próbáltam nyújtani, amelyek a gyakorló jogászok számára is adott esetben támaszul szolgálhatnak. Ennek megfelelően a tanulmány eredményeit a *gyakorlati munka során* is alkalmazhatónak vélem.

A tanulmány a bemutatott elméleti keretek alapul vételével, és a problematikus területek feltárása nyomán az elkövetők szabályozására vonatkozó *de lege ferenda* javaslat megfogalmazásával zárul. A Büntető Törvénykönyv 2001. tavasza óta folyó kodifikációs munkálatai során kétségtelené vált, hogy az elkövetők törvényi szabályai módosításra szorulnak. Ezidáig az elkövetőket érintő átfogó javaslat Wiener A. Imre és Ligeti Katalin tollából, illetve az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium berkeiből látott napvilágot. A dolgozat záró fejezete Wiener megoldásához több elemében hasonló, de sok szempontból eltérő javaslat megfogalmazásával a *jogalkotási munka* során is hasznosítható lehet.

4. AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉBŐL KÉSZÜLT PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE

4.1. HAZAI TANULMÁNYOK, CIKKEK

1. *Gondolatok a bűnrészességről. A felbujtás értelmezési problémái.* in: Collega. Az Accursius Jogász Egylet folyóirata. V. évf. 5.sz., 13-18. p.
2. *A részesség.* in: Tudományos Diákköri Szemle 2003. (szerk. Badó Attila – Bóka János). Nyitott Könyv Kiadó. Szeged, 2003. 252-310. p.
3. *A részesség járulékoságának és a részesek büntetésének törvényi szabályozásáról de lege ferenda.* in: Büntetőjogi kodifikáció. 2003/4. sz. 29-33. p.
4. *A személyes tulajdonságok tana a francia büntetőjogban.* In: Acta Univ. Szegediensis Jur. et Pol. Publicationes doctorandorum juridicorum. Tomus III. Fasc. 1-13. Szeged, 2003. 125-141.
5. *Akaratszabadság a büntetőjogban és annak a bűnrészességgel kapcsolatos összefüggései.* In: Kontroll. Jogtudományi folyóirat. 2004/1. sz., 30-47. p.

6. *Az általános tettesfogalom jelene és jövője.* In: Társadalomkutatás. A Magyar Tudományos Akadémia Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának folyóirata. 2004. évi 4. sz. 453 – 467. p.
7. *Jogfilozófia és igazságosság a büntetőjogban. Az in dubio mitius elve.* in: Acta Univ. Szegediensis Jur. et Pol. Publicationes doctorandorum juridicorum. Tomus IV. Fasc. 1-15. Szeged, 2004. 391 – 413. p.
8. *A személyes tulajdonságok tana a magyar büntetőjogban.* In: Jogelméleti Szemle. 2005/4. sz.
9. *Elkövetői alakzatok a francia büntetőjogban.* In: Jogtudományi Közlöny. 2006. 5. sz. 186-193. p.
10. *A bűncselekmény fogalmára és az elkövetőkre vonatkozó szabályozás lehetőségei az új büntető törvénykönyvben. I. rész.* In: Rendészeti Szemle 2007/5. sz. 3-26. p.
11. *A bűncselekmény fogalmának és az elkövetőkre vonatkozó rendelkezések újraszabályozása.* In: Rendészeti Szemle 2007/6. sz. 60-83. p.
12. *Adalékok a részesség járulékoságának tanához.* In: Kriminológiai Tanulmányok 44., Bp., 2007. 67-88. p.

4.2. KÜLFÖLDI FOLYÓIRATBAN MEGJELENT TANULMÁNY

1. *La complicité en droit pénal hongrois.* in : Revue de science criminelle et de droit pénal comparé. 2005. 2. 265-272. p.

4.3. FORDÍTÁSOK

1. Chauveau Adolphe – Faustin Hélie: *A Code pénal 59. cikke és a személyes körülmények kérdése.* Fordítás és előszó. in: Jogtörténeti Szemle. 2005. 1. sz. 46-51. p.
2. Chauveau Adolphe – Faustin Hélie: *A részességről.* (in: Théorie du Code pénal. I. kötet. Paris. 1887. 425-490. p.) Fordítása, előszó és zárótanulmány (*Bűncselekményfogalom és elkövetők a XIX. századi francia büntetőjogban*) (önálló kötetként megjelenés alatt) in: Jogtörténeti értekezések.

THEORETICAL AND PRACTICAL QUESTIONS OF THE STUDY OF CRIMINAL ACTORSHIP AND COMPLICITY

1. SUMMARY OF REASEARCH TASK

Monographic surveys of questions related to delinquents of crimes were provided in the end of the nineteenth century by Gyula Wlassics [Wlassich (1885) and (1893)] and in the middle of the twentieth by István Losonczy [Losonczy (1961) and (1966)]. In the recent past, several essays and studies dealt with delinquents (as with other questions of criminal law). These mostly concerned the problematics of indirect involvement in crimes, the possibility of its legal sanctioning, and the particulars of such sanctioning [Lőrinczy (1981), Sántha (2000), Szomora (2002)]. Not since 1966, however, has a full-scale summary work on delinquency and complicity been published.

Students of criminal law were keenly interested in questions of crime delinquents in nearly all historical periods. As long as the crime is committed by the activity of one person, no special problems appear; but as soon as more persons are involved in the commitment of a crime, several dilemmas present themselves. Such a dilemma is the determining of the relative weight of the roles of each person in the commitment of the crime; that is, which of them can be taken as the principal, and which of them as the accessory. For centuries, this considerably important field of criminal law was shaped by a number of theoretical debates and arguments; it is, however, still doubtless that the theories concerning delinquents are one of the most thorny fields of criminal law [Chauveau – Hélie (1887)].

Both abroad and in Hungary, the legal regulations on delinquency and complicity have been shaped by compromises between several theoretical stances since the setting up of the nineteenth-century criminal codes. Despite these efforts, further problems waiting to be solved emerged. At the beginning of the twenty-first century, the reviewing of the legal regulations on delinquents is necessitated by the two basic principles of criminal law, legality and justice. This study attempts to fill the gaps which appear in the systematic summary of

regulations on delinquents currently in effect, and casts light on the problems which arise from the regulations on delinquents currently in effect, thereby highlighting tasks still to be undertaken.

The study, after an overview of the basic principles of legal theory and crime studies which serve as a theoretical framework (Part I), we will survey the roles, effectual de lege lata, of the delinquency formations recognized and regulated by law (Part II). This (general) part intends to offer solutions to numerous practical problems, in addition to being a theoretically systematized framework. The emphasis will be on the characteristics of complicity and its problems, since much more problems arise concerning this sphere of delinquency. The specialized part (Part III) of the study aims at uncovering the problematic areas of both the theory of criminal law (academic considerations) and legal practice, and at finding theoretically based guiding directions for further work on delinquents. One part of the highlighted problems is mostly theoretical, but can easily have practical relevance in some circumstances. Such are, for example, the problematics of the incidentality of complicity (and connected to this, of indirect complicity), the evaluation of *actio libera in causa* or the actions of a so-called agent provocateur, or the consideration of personal circumstances. Another part of the questions examined here was pointed out by practical difficulties: such are the possibility of complicity in crimes strictly of mixed culpability, or the practical issues connected to indirect involvement. The results of the specialized part, therefore, might prove useful also in legal practice.

After the theoretical framework, the survey of regulations in effect, and the outlining of problematic areas, the study closes with the description of a conception for regulation (Part IV), which could be used to some profit even in the presently ongoing codification process of the Criminal Code.

2. THE METHODS APPLIED

The study attempts to make use of a type of system theory, claiming that the validity of any assertion can only be unambiguously predicated within a given system. The questioning of any such assertions, therefore, will involve the laying bare of possible

contradictions in the system grounding it. The framework of this study is determined by a system of legal theory (from the philosophy of law) on the one hand, and a system of criminal studies (the concept of the crime) on the other.

The primary nature of the sources used needs to be emphasized; relatively few cases made the recourse to secondary interpretation necessary. It is important to underline this, because due to the fact that the last 40 years saw no full-scale monographic work on the subject, the sources of the study are mostly textbooks and studies on criminal law from the end of the nineteenth century or the beginning of the twentieth century. The most significant works of nineteenth-century French [Chauveau Adolphe – Faustin Hélie: *Théorie du Code pénal* (1887)] and Italian [Francesco Carrara: *The Programme of Criminal Law* (1878)] scholars have also been taken into account. The consideration of such older sources does not, however, affect the study's own point of view: there are numerous overlaps between criminal codes of the nineteenth and twenty-first centuries in respect of the roles legal study and practice attributes to delinquents. Instigation, for example, has always been defined as making another person commit a crime, and the definition of instigation has also been practically the same. The concept of indirect actorship was as familiar in the last century as it is today. This, naturally, does not mean that the processes of legal politics or the social changes of the recent decades are ignored.

After this short description of the methodology employed in this study, it is necessary to mention briefly two applied methods. The results of the study have emerged, first, by the application of the method of *concept analysis*, and second, by deduction from contrasting opposing views.

3. THE RESULTS OF THE RESEARCH AND THEIR POSSIBLE USES

3.1. THE FRAMEWORK OF LEGAL THEORY

A certain mediating attitude determines the basis of this study concerning the framework of legal theory, connected to the definition of the origins and validity of (criminal) law and following the survey of systems of natural and positive law. Consonant with the

concept of the rule of law, the existence of a system of laws, clear, available to everyone, and codified by the state, can be made a requirement (cf. the principles of legal security and *nullum crimen sine lege scripta*). One cannot, at the same time, ignore the material implications of the rule of law: therefore, certain *values* which, if not individually, at least taken together, can influence the validity of the law, must be operational in the concept of criminal law. Such values are freedom (freedom of will and action), morality and justice. These categories may sometimes (to the advantage of the delinquent) supersede formal legal regulations: a case in point is the causes excluding illegality and guiltiness over the law (see e.g. the contradiction of obligations excluding illegality, or the lack of expectations excluding guiltiness). Among the values connected to the validity of law and which are to the disadvantage of delinquents, objective injustice has to be stressed; this, in this exceptional and narrow case, might be used to question the validity of positive law (cf. G. Radbruch's formula, 1946). This study will maintain the stance that in cases when the principle of justice would require the handling of an action in the context of criminal law, but formal legal regulations are unavailable, it is not a valid practice to 'create' judicial or custom law to the disadvantage of the delinquent. Consequently, the practical application of the construction of indirect actorship can be a constitutionally questionable practice.

3.2. FRAMEWORKS OF CRIME STUDIES

The basis of the system theory referred to above is in this study provided by the definition of the concept of crime. The concept of crime used here emerged after the survey of the conceptual models in the two opposing continental legal systems. In this definition, its universality was one of the points which were aimed at: I intended to form a definition which is not opposed to the *de lege lata* legal concept of crime, but contains the most important conceptual elements even in the case of the formalization of the legal concept. I paid particular attention to the clear separation of objective and subjective elements in the concept, and to include all necessary elements. However, each element appears only once in the definition.

In the study, I consequently differentiate between the concepts of crime and indictable offence. A *crime*, in the context in this study, is an indictable offence whose delinquent is guilty; a crime therefore includes an indictable offence, but is more than that. The elements of

indictable offence are the objective (reduced) elements (disposition) and its going against (criminal) law. The notions of intention and negligence are accordingly referred to the sphere of the question of the delinquent's guilt. The *guiltiness of the delinquents* is a complex concept in the system, and contains the subjective requirements for material legal responsibility necessitated by the indictable offence committed by the delinquent.

3.3. THE DEFINITION OF THE CONCEPT OF DELINQUENT

The study treats the definition of the concept of delinquents in a separate part. In the course of this, the basic question is the outlining of the general concepts of principal and accomplice: for the following discussion, we need such general definitions of the concepts of principal and accomplice that can be used in the current Hungarian practice of criminal law. The criteria to be kept in mind are to include in these concepts the common characteristics of all species of the given delinquency formation, and to take care that all elements of the concept should be fully valid for all legally recognized formations. All this considered, according to the *general concept of criminal actorship* principals are persons whose actions fulfill the conceptual criteria of a crime (these actions realize objective elements the legal regulations classify as elements of criminal actions), and in their person show the objective qualifications for being committers. In the sense of the *general concept of complicity*, an accomplice is a person taking part intentionally and indirectly in an intentionally committed criminal action in such a way that their actual action does not realize the objective elements of a crime. In other words, complicity is the contribution of a person in an intentionally committed crime, which contribution is indirect, intentional, and is outside the legally defined objective elements of the crime.

These definitions highlight that in Hungarian criminal law there is a class of delinquents which does not in fact come under either the concept of actorship or that of complicity. Such persons are the performers of preparations to a crime, who can neither be considered a committer (contributes outside the legally defined objective elements) nor an accomplice (due to the lack of the elements of complicity). The general concepts of actorship and complicity also do not include persons who, although their actions fulfill criteria of objective or indirect elements, do not actually satisfy the conceptual requirements of the crime (underage or insane mental state), or the so-called agent provocateur, who, due to certain

dogmatical problems, can also not be considered as either a perpetrator or an accomplice. These persons can be taken as delinquents, but cannot come under the concepts of either actorship or complicity: that is to say, the term ‘delinquency’ refers to a wider category, and also includes the persons realizing indictable offences.

3.4. THE PRINCIPLE OF IN DUBIO MITIUS

Several fields in criminal law still await solutions not supplied by the directions offered in positively codified legal regulations. Legal practitioners, however, have to find ways to deal with and evaluate relations not fully clarified, and in special cases have to decide between legal assertions apparently contradicting each other. The principle of in dubio mitius works to resolve such situations. This principle is connected to the category of justice. Connected to the association of justice and legal security, we earlier stated that the so-called causes excluding responsibility over the law can be appealed to for the advantage of delinquents. But the responsibility of delinquents cannot be grounded by the necessity required by justice, if exact legal regulations do not apply. Justice can enter the considerations if a given action comes under the scope of a positively codified legal regulation, but this regulation is ambiguous, or if the evaluation of an action can come under more than one regulations the application of which yields different results. The principle of in dubio mitius works in these cases to ensure, on the basis of justice, the interpretation or decision which serves the advantage of the delinquent. The principle thus functions when the principle of *nullum crimen sine lege certa* is violated, and essentially codifies the requirement of the more advantageous interpretation or the prohibition of the less advantageous interpretation for the delinquent in the case of legal uncertainties.

3.5. THE QUESTION OF PERSONAL CIRCUMSTANCES

The problematics of personal circumstances is one of the most vexed in criminal law. In this field, we inquire whether and to what extent a characteristic or circumstance belonging to one of the persons (victim, principal, or accomplice) involved in a crime influences the

criminal responsibility of extraneous delinquents. A personal circumstance is a characteristic feature inherent in and inseparable from the person, or the relationships the person holds towards other persons or object.

Before Act IV of 1978 On the Criminal Code, all criminal acts contained provisions for the issues connected with the responsibility for personal circumstances. Despite this, no real consensus has been created about the effects of such circumstances, signaled by the fact that *Pál Angyal*, perhaps the best-known scholar of criminal law at the beginning of the twentieth century, specially devoted a discussion to the divisibility of individual personal circumstances [Angyal (1902)]. The currently effective Criminal Code did not adapt the regulation on the responsibility for personal circumstances, and among current scholars in criminal law, only *József Földvári* remarks that all aggravating or mitigating circumstances evaluated by law can only qualify the actions of those delinquents to whom the circumstances actually belong [Földvári (2002)]. For all these reasons, a more in-depth study of personal circumstances is necessary, in which certain basic principles of criminal law can be appealed to (such as the principle of responsibility founded on individual guilt, the principle of individual responsibility for actions, and the principle of *in dubio mitius*, referred to above); but a valid examination has to take into account which of the persons involved in the crime (victim, principal, or accomplice) the circumstance belongs to; what is the level of objectivity on which the circumstance is (an element of the basic case, or an aggravating/mitigating circumstance); and what is the legal nature of the circumstance (a reason for excluding illegality or guilt, or secondary indictment obstacle).

Concerning personal circumstances connected to *victims*, we can say that if such a circumstance is part of the basic objective elements of the crime (as in section I, paragraph 201 § (1) of defloration), the crime is not realized in the absence of the circumstance: the personal circumstance of the victim influences the responsibility of both the principal and the accomplice. If the victim's personal circumstance forms a qualifying circumstance, the intention of the delinquents of the crime needs to include the awareness of this aggravating circumstance, in order to become responsible.

Concerning personal circumstances connected to *delinquents*, what we have to set down is that these affect the legal responsibility of persons to whom they belong. The only exceptions are special cases of the so-called *delictum proprium*, where the criminal action itself is not realized without the personal circumstance. In these cases, the very existence of the personal circumstances of the delinquent grounds the responsibility of the accomplice (e.g. in the case of incest).

Concerning *complicity in delictum proprium*, based on the fact that this delinquency formation also falls under the scope of the general concept of actorship, I have concluded that the accomplice in a *delictum proprium* can only be a person who has the personal qualifications to be a committer. Consequently, a personal circumstance of one delinquent does not ground the responsibility of another in a *delictum proprium*. One remaining problem is the case of a delinquent who performs the action of the *delictum proprium*, together with an accomplice who has the necessary personal qualifications, but himself does not show the necessary features of actorship. Whether such a person is the accomplice of the *delictum proprium*, or the individual committer of the corresponding crime, is a highly problematic point; based on the concept of assistance, the survey of legal objectives, and the principle of *in dubio mitius*, referred to above, I would argue for the latter. Consequently, an accomplice who contributes to the *delictum proprium* only outside of its objective elements can, in my interpretation (based on the examination of legal objectives, the indirectness of complicity, the requirement of justice, and a certain logical necessity), only be legally responsible for the ordinary crime (*delictum commune*).

In treating the influence of the personal circumstances relating to the *accomplice*, my basic starting point was the rule of the incidentality of complicity. The responsibility of the accomplice presupposes the action of the committer to have taken place, an action that at the same time constitutes an intentional crime. The responsibility of the accomplice, therefore, is connected to the principal's action, and not the principal's person. Consequently, the personal circumstances related to the committer do not influence the accomplice's responsibility (except in cases when these circumstances define the committer's action as indictable, that is, in the special cases of the *delictum proprium*). My final conclusion in the matter is that the personal circumstances of the accomplice do not influence the responsibility of the principal, but they can modify the responsibility of the accomplice.

The summary conclusion of this part of the study is that personal circumstances belonging to one of the delinquents, determining how the given action is qualified in the categories of criminal law or the culpability of the delinquent, can be taken into account only in the case of the person to whom it belongs. The exceptions are another special class of *delictum proprium*, where accomplices are responsible for the committers' actions even in the lack of personal circumstances.

3.6. THE INCIDENTALITY OF COMPLICITY

In current Hungarian criminal law, it is a generally accepted thesis that complicity is an incidental form of responsibility. By ‘incidental’ we mean that these delinquency formations (where the delinquent is not alone; here the person who carries out preparations to the crime is not considered) do not produce independent criminal responsibility, but require a criminal action to do so. In this sense, incidental delinquency formations are instigation, assistance, and co-actorship. The difference between the incidentalness of complicity and co-actorship lies in the detail that while the *complicity* responsibility of the instigator or the accessory depends on the committer’s action, the *principal* responsibility of a co-principal (being basically a principal) is independent of the action of the other principal(s)—in this case, the co-principal is judged as a(n independent) committer even in the lack of criminal action on the other person’s part (if the other committer is underage or in an insane mental state). Thus, while co-principals are punishable independently of each other, accomplices receive the culpability of their actions from the evaluation of the committer’s action.

In the Hungarian (and German) legal system, it is customary to use the system worked out by *Max Ernst Mayer* to typify the incidentalness of complicity. In this system, the incidentalness of complicity can fall into four categories. The principle of the so-called *minimal* incidentalness only requires that the committer’s action be a legal fact of a crime; *limited* incidentalness adds that the action should be illegal, while for *full* incidentalness, the person’s guiltiness is also required. According to the principle of *hyper-incidentalness*, the accomplice is also affected by the evaluation of the committer’s action. This certainly seems to be a simple typology. But taking into account that (1) legal facts and guiltiness are concepts which can have different meanings in different systems, that (2) not even one school of criminal law can be said to be relying on only one rule of incidentalness, and finally that (3) there are systems of incidentalness which cannot be integrated with Meyer’s categories, I do not consider this model of typology; instead, I think it is more important to define the upper and lower limits of the incidentalness of complicity.

The *lower limit* of the incidentalness of complicity means those features which indubitably have to be realized for complicity to happen. The first of these is the definition of the *applicable (criminal) action*. In connection with this, the important point is that delinquency formations can *directly* belong to a committer’s action; in certain cases, also to

an accomplice's action, but in these cases they have to be *indirectly* connected to the principal's action. In the case of indirect complicity, it is the committer's action which makes the chain of indirect accomplices punishable. This is related to the supposition, mentioned above, that complicity is connected to an applicable (*criminal*) *action*, and not a *person*. Related to the action, two further requirements can be examined: the action has to be an *intentional crime*, and the committer has to take this action at least to the *attempted stage*. No delinquency formation can be connected to preparatory actions; such actions have to be judged as preparations. Consequently, the responsibility of complicity is an *incidental* form of responsibility concerning its punishability.

The *higher limit* of incidentality refers to the demarcation lines above which requirements of consequences fall outside the sphere of the accomplice's responsibility. Related to this, it has to be said that the responsibility of the accomplice is not influenced by the committer's *modification* (when the committer commits the action not in the way intended by the accomplice—in the final analysis, a different crime is committed, but one that is not more serious than the one intended by the accomplice) or the committer's *excess action* (*excessus* or *excessus mandati*). In the course of the examination of personal circumstances, we have concluded that the accomplice is not responsible for the personal circumstances of the committer, except for some special cases of *delictum proprium* (where a criminal action is realized without the personal circumstances). Above and over this, the *actual punishability of the committer* is not a prerequisite of the realization of complicity. Consequently, the fact that the punishability of the accomplice's action is derived from the principal's action does not mean that the evaluation of the accomplice's action is necessarily determined by the principal's action. The responsibility of the accomplice can freely be influenced, independently of the committer's, by the scope of intentions, or the personal circumstances belonging to the accomplice. While complicity is objectively (that is, concerning its punishability) incidental, it is an *independent form of responsibility* if considered *subjectively*, concerning the extent and level of responsibility. But the subjective features mentioned above remain outside the rules or pre-requirements of incidentality.

3.7. DELINQUENCY FORMATIONS AND CRIMES OF NEGLIGENCE

Co-actorship, instigation, and assistance are basically doubly intentional delinquency formations. Despite this, their relation to crimes of negligence can profitably be examined. Both practical and theoretical cases requiring clarification call our attention to this. From among the three spheres of cases that become relevant here (crimes of mixed culpability, cases of the so-called action libera in causa, and the criminal responsibility of the so-called agent provocateur), I will briefly discuss here the case of crimes of mixed culpability.

A crime is of *mixed culpability* if some objective elements of the criminal action come under the intention of the committer, while some others under the scope of negligence. In this group, there are crimes which can *potentially* be committed with mixed culpability, and others which, according to definitions of crime studies, can *only* be committed thus (crimes of *strictly mixed culpability*).

It can be taken as a general axiom that if mixed culpability arises concerning the *basic bearings of the case*, the crime is to be considered a crime of negligence. In these cases, co-actorship and complicity are excluded. In cases when mixed culpability is realized in the basic case, that is, if the action of the delinquent is determined by intention while the result by negligence, the contribution of another person is ontologically conceivable. Legally, however, a person who participates in the intentional part of such a crime of mixed culpability, and whose negligence can even be established in the result, de lege lata cannot be made responsible. If a passenger of a car makes the driver disregard the (red) traffic light and drive through a junction, thereby causing an accident, it would seem justified (based on the general causal relationships of contributions to crimes, and the intentional instigation to criminal action) to hold responsible the person (the passenger) who had an essential part in the causing of the result.

If mixed culpability arises concerning the *aggravating circumstances* (if the bearings of the case come under the delinquent's intention, while the qualifying result under negligence), I (contrary to the general practice of the Supreme Court) do not think that either co-actorship or complicity can be established. The responsibility of these delinquents cannot be grounded by the facts that both committers and accomplices are likewise *delinquents*, and that §15 of the Criminal Code makes the more serious legal consequence for the *delinquent* dependent on negligence. Both delinquency formations referred to can only be realized de lege lata intentionally, and in an intentional crime. Crimes of mixed culpability including

qualifying results cannot by definition be taken as intentional crimes. The appropriateness of the requirement that persons contributing to more serious results, in some cases the ‘starters’ of crimes, consciously able to comprehend the possibility that such more serious results can happen, should be included in the responsibility of such actions, is unquestioned, and a sense of justice is certainly also attached; but the grounding legal codification cannot be substituted for by the justified nature of the requirement. What this means is that *de lege ferenda* legal regulations should ensure the possibility to hold such co-principals and accomplices legally responsible.

3.8. INDIRECT ACTORSHIP AND ITS QUESTIONS

As in other legal systems, indirect actorship is a known and applied delinquency category of Hungarian criminal law. This delinquency formation is, however, not unproblematic concerning its concept, characteristics, and legal foundation. Its *legal foundation* is questionable, because the definition of actorship in the Criminal Code actually does not apply for the indirect committer: actorship is based on the realization of the objective elements of the crime as set down in the law, while the indirect committer basically contributes to the indictable offence (in exceptional cases, criminal action) of the other person by behavior falling outside the scope of these objective elements. *Theoretically*, such delinquents are also hard to see as principals, since indirect committers are not necessarily required to have the personal qualifications which define actorship. Consequently, indirect committers cannot in fact be considered as principals; it might be more appropriate to see them as *indirect delinquents* (this does not apply to cases of instigation and in the group of direct accessories, since these are named categories). But the *definition of the concept* of the indirect delinquent (indirect committer) is not without its difficulties either: generally, we understand by this term the person who uses other person(s) as instruments for the commitment of a crime. Some sources take as an element of the definition that the person used cannot (or at least in relation to the given crime) be held legally responsible. But to concede this would result in a legal loophole, e.g. if the mistake of the person used derives from negligence, since actions of negligence are punishable by law. In this study, I have defined the requirements and characteristics for indirect committers and persons used.

Such *objective requirements and characteristics for indirect committers* are that their actions cannot be objectively qualifiable (do not belong to the bearings of the case), and that even though their basic action is to make others do indictable offences, their accessory-like behavior cannot be excluded. Indirect actorship with omission cannot be excluded either; this special delinquency formation is, however, realized only when the delinquent (who is under special legal obligation to prevent the given result or action) has personal interest in the committing of the indictable offence (this results from the requirement of use of others as instruments). As a *subjective requirement* we can mention that the committing of the indictable offence of the person(s) used should be governed and defined by the intentions of the 'indirect committer'. Finally, we should stress that since indirect delinquents cannot be considered as committers, it cannot be required that they have the personal qualifications included in the concept of actorship. What is required, on the other hand, is that either him/her, or the person(s) used should fulfill these requirements.

A basic *objective requirement for persons used* is that they should realize actions which fulfill the legally defined criteria for an indictable offence, or perform objective elements of actions belonging to the sphere of preparation. The characteristic feature of this delinquency formation is that the evaluation (by the study of the stages of criminal actions) of the action conforms to the evaluation of the actions of the person(s) used. It is a minimal *subjective requirement* that the person(s) used have their volitional abilities; that is, that there should be a certain minimal subjectively grounded connection between the person and the behavior or action. Finally, if the person(s) used realize crimes of negligence, there should be an intentional part of this action (crimes of mixed culpability), since in crimes of negligence in the strict sense it is ontologically impossible that there be contributing persons.

3.9. THE POSSIBLE APPLICATIONS OF THE RESULTS OF THE STUDY

There are three intended purposes of this study; if these are achieved, the possible profitable application of the result can also be threefold.

As I remarked in the summary of the research task, it is now half a century since a full monographic work was published on the questions of actorship and complicity. Both legal and social changes have taken place since then, and a few current questions have also been raised. In this study, I was therefore aiming at a systematic theoretical treatment of the

problematics connected to delinquents. As a result, the study can have its uses in *legal education*.

Several questions touched on in this study were raised by practical problems. In these problematic fields, I attempted to give theoretically founded guidelines, which can be used in legal practice. Accordingly, the study has its profits in *practical legal work*.

The study closes with the sketching up of a *de lege ferenda* suggestion about the regulations concerning delinquents, based on the theoretical frameworks described and the survey of the problematic fields. In the course of the codification work on the Criminal Code (in progress since the spring of 2001), it has become apparent that the legal regulations on delinquents need modifications. The only wide-scope suggestion of modifications concerning delinquents to date was written by Imre A. Wiener, but the closing part of this study, which contains a suggestion in many elements similar but in others different from this, could easily be used in the course of *legal codification work*.

4. PUBLICATIONS IN THE FIELD OF THE RESEARCH

4.1. ESSAYS AND STUDIES PUBLISHED IN HUNGARY

1. "Gondolatok a bűnrészességről. A felbujtás értelmezési problémái." ["On Complicity. The Interpretation Problems Connected to Instigation."] *Collega* (Accursius Jogász Egylet) 5.5 (2001): 13-18.
2. "A részesség." ["On Complicity."] Attila Badó—János Bóka, eds. *Tudományos Diákköri Szemle 2003* (Szeged: Nyitott Könyv Kiadó, 2003), 252-310.
3. "A részesség járulékoságának és a részesek büntetésének törvényi szabályozásáról *de lege ferenda*." ["On the *de lege ferenda* Regulation of the Incidentalness of Complicity and the Punishing of Accomplices."] *Büntetőjogi kodifikáció* 3.4 (2003): 29-33.
4. "A személyes tulajdonságok tana a francia büntetőjogban." ["Personal Circumstances in French Criminal Law."] *Acta Univ. Szegediensis Jur. et Pol. Publicationes doctorandorum juridicorum*. Tomus III. Fasc. 1-13 (Szeged, 2003), 125-141.

5. "Akaratszabadság a büntetőjogban és annak a bűnrészességgel kapcsolatos összefüggései." ["Freedom of Will in Criminal Law and Its Connections with Complicity."] *Kontroll* 2.1 (2004): 30-47.
6. "Az általános tettesfogalom jelene és jövője." ["The Present and Future of the General Concept of Actorship."] *Társadalomkutatás* (Magyar Tudományos Akadémia Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya) 22.4 (2004): 453-467.
7. "Jogfilozófia és igazságosság a büntetőjogban. Az in dubio mitius elve." ["Philosophy of Law and Justice in Criminal Law. The Principle of in dubio mitius."] *Acta Univ. Szegediensis Jur. et Pol. Publicationes doctorandorum juridicorum*. Tomus IV. Fasc. 1-15 (Szeged, 2004), 391-413.
8. „A személyes tulajdonságok tana a magyar büntetőjogban.” [“Personal Circumstances in Hungarian Criminal Law”] *Jogelméleti Szemle*. 2005/4. sz.
9. „Elkövetői alakzatok a francia büntetőjogban.” [„Contravener’s Modus in French Penal Law”] *Jogtudományi Közlöny*. 61.5 (2006): 186-193.
10. „A bűncselekmény fogalmára és az elkövetőkre vonatkozó szabályozás lehetőségei az új büntető törvénykönyvben. I. rész” [„On the Re-codification of the Definition of Crime and Complicity. Part I.”] *Rendészeti Szemle*. 55.5 (2007): 3-26.
11. „A bűncselekmény fogalmának és az elkövetőkre vonatkozó rendelkezések újraszabályozása” [„On the Re-codification of the Definition of Crime and Complicity. Part II.”] *Rendészeti Szemle*. 55.6 (2007): 60-83.
12. „Adalékok a részesség járulékoságának tanához” [The Incidentalness of Complicity] *Criminological Studies*, No. 44, (ed: Virág, Gy.) OKRI, Budapest, 2007. 67-88.

4.2. ESSAYS IN FOREIGN PERIODICALS

1. "La complicité en droit pénal hongrois." *Revue de science criminelle et de droit pénal compare* 2005/2: 265-272.

4.3. TRANSLATIONS

1. Chauveau Adolphe–Faustin Hélie, "A *Code pénal* 59. cikke és a személyes körülmények kérdése." ["Article 59 of the *Code pénal* and the Question of Personal Circumstances."] Translation and foreword. *Jogtörténeti Szemle* 2005/1: 46-51.

2. Chauveau Adolphe–Faustin Hélie, “A részességről.” [“On Complicity.”] (*Théorie du Code pénal*. Vol. I. (Paris: 1887), 425-490.) Translation, foreword, and essay (“Bűncselekmény-fogalom és elkövetők a XIX. századi francia büntetőjogban” [“The Concept of Crime and Delinquents in Nineteenth-Century French Criminal Law.”]) (individual volume, to be published in *Jogtörténeti értekezések*)